

УДК 94(477):323.15:32.019.5"193"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.133.2.06>В. Колесник, д-р іст. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВИСВІТЛЕННЯ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ 1920-Х РР. КОРЕНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УСРР

У статті розкривається процес висвітлення у суспільно-політичній літературі 1920-х рр. більшовицької політики коренізації національних громад УСРР. Більшовицька влада уміло використовувала національний, етнічний, мовно-культурний чинники для свого зміцнення серед всіх народів СРСР, включаючи етнічні меншини в радянських республіках. У суспільно-політичній літературі 1920-х рр., з одного боку, пропагувалася здійснювана політика, а з іншого, подавався значний фактичний матеріал, який розкривав практику її реалізації. Авторами публікацій, присвячених коренізації національних меншин УСРР, були партійні та державні керівники, представники органів державної влади, відповідальні за реалізацію означеної політики, працівники Наркомосу УСРР, публіцисти. Їхні публікації базувалися на марксистській ідеології та на програмних положеннях і документах партії більшовиків з національного питання. Водночас у них подавався матеріал, який показував практику політики коренізації: радянське будівництво серед національних меншин, національно-територіальне адміністрування, створення національних культурно-освітніх закладів, ліквідація неписьменності серед етнічних груп і меншин, діяльність сільських будинків, хат-читалень, клубів, бібліотек, видання газет та журналів мовами національних меншин, підготовка національних кадрів, успіхи і труднощі коренізації. Але суспільно-політична література розглядала тимчасову "національно-культурну автономію" національних меншин через призму "культурної революції", як важливої складової плану побудови соціалізму.

Ключові слова: коренізація, політика коренізації, національні меншини, національні громади, суспільно-політична література, УСРР.

Запроваджуючи політику коренізації з тактичною метою, щоб зміцнити радянську владу, повернути на її бік національну інтелігенцію, селянство, залучити до соціалістичного будівництва національні громади, більшовики широко використовували у 1920-ті рр. пресу та суспільно-політичну літературу. Вона слугувала потужним знаряддям правлячої партії і влади для пропаганди здійснюваної політики, формування у суспільстві позитивного ставлення до здійснюваних заходів та мобілізації населення, включаючи національні меншини, для їх реалізації. Суспільно-політична література 1920-х рр. суттєво вплинула на світоглядне сприйняття та розуміння процесу коренізації національних меншин УСРР. Так як в ній відбивався насамперед зміст офіційних документів більшовицької партії та радянської держави. З іншого боку, висвітлювалася практика і конкретні результати політики коренізації національних громад УСРР, відображалися її особливості та позитивні моменти.

Означена тематика ще не була предметом спеціального дослідження, хоча частково відповідний матеріал використаний в працях науковців, які досліджували історію етнічних меншин УСРР у 1920-ті – 1930-ті рр. та національно-культурну політику ВКП(б) відповідного періоду. Це наукові розвідки І. Балузи, Б. Змерзлого, Г. Єфіменка, О. Калакури, Г. Кондратюка, Н. Мельник, В. Орлянського, К. Пивоварської, Б. Чирка, Л. Якубової, та ін.

Звернення до суспільно-політичної літератури 1920-х рр., присвяченої коренізації національних меншин, має значний науковий інтерес як під кутом зору значного фактичного матеріалу, так і для розуміння тогочасних оцінок, сприйняття та характеристики всіх тих змін і перетворень, що відбувалися в житті національних меншин УСРР в умовах тимчасової "культурно-національної автономії" та поступово зростаючого прагнення більшовицької влади, яка укорінювалася і перетворювалася в тоталітарну, згорнути процеси національно-культурного відродження.

У 1920-ті рр. авторами більшої частини праць, присвячених коренізації національних меншин УСРР, були партійні та державні діячі, публіцисти, працівники радянського апарату, відділів і бюро по роботі з національними меншинами, керівники навчальних і культурно-освітніх установ, безпосередні учасники подій, які сприймали коренізацію як свою поточну роботу. Всі ці публікації, зазвичай, були позначені тогочасним політико-ідеологічним тавром, во-

ни базувалися на марксистській ідеології та на програмних положеннях і документах партії більшовиків з національного питання, які, як відомо, містили в собі два протилежних принципи: право на самовизначення народів та збереження централізованої держави.

Тогочасне трактування національно-культурних процесів та головні тенденції в розвитку національних меншин у 1920-і рр. знайшли відображення у виступах, промовах, публікаціях секретаря ВУЦВК, голови Центрального Комітету Національних Меншин (ЦКНМ) О. Буценка [3, с. 28-34; 4; 5, с. 67-73; 6, с. 79-85; 7, с. 26; 8, с. 44; 9, с. 36]. Роботи А. Буценка зачіпають загальні питання радянського будівництва серед національних меншин республіки та питання національно-територіального адміністрування. Їм, як і іншим публікаціям партійно-радянських керівників, притаманні ідейно-політична спрямованість та відповідні критерії в оцінках. Привертає увагу праця А. Буценка "Радянське будівництво і національні меншості", у якій автор, визначаючи національний склад населення України за 1923-1924 рр., вказує на необхідність завершення "формування окремих районів та сільських рад з населенням із національних меншин у самостійні адміністративно-територіальні одиниці" [7, с. 26]. Ця позиція свідчить про ставлення одного з відповідальних українських керівників до національно-територіального адміністрування, розуміння ним необхідності завершення роботи в цьому напрямку. Оцінку радянського будівництва серед національних меншин О. Буценко здійснює, спираючись на аналіз діяльності конкретних національних районів і сільських рад. Він обґрунтовує деякі рекомендації щодо забезпечення основних запитів національних меншин у цій сфері.

Загалом здійснення національно-територіального районування було невід'ємною і складовою частиною політики коренізації. Це знайшло своє відображення в тогочасних публікаціях, в яких розкривався процес зростання національних районів [28, с. 158]. Проте автори зустрічались з труднощами при визначенні кількісного складу нацменшин в УСРР. Особливо це стосується польської, молдавської, грецької, білоруської та деяких інших національних груп, етнічна ідентифікація яких змішувалась з релігійною та державною. Більшість авторів використовували поточну інформацію своїх відомств, залишаючи поза увагою офіційні статистичні відомості.

Посилення впливу органів радянської влади серед національних меншин через перевибори сільських і районних рад та залучення до них представників некорінної національності знайшло відображення в тогочасних партійних та державних періодичних виданнях. У них подавалася інформація про перевибори національних рад, їх національний склад тощо [11, с. 4-9].

Переважаюча частина публікацій 1920-их рр. присвячувалася, насамперед, пропаганді політики партії серед населення національних меншин, тому в них знаходиться значний фактичний і статистичний матеріал, використовуючи який, автори прагнули показати відповідність потребам національних меншин політики коренізації, її ефективність і результативність, зокрема в сфері освіти.

Домінуюче місце в публікаціях, присвячених культурно-освітній політиці партії та уряду щодо національних меншин, займали питання створення національних шкіл, ліквідації неписьменності серед етнічних груп і меншин, діяльності сільських будинків, хат-читалень, клубів, бібліотек тощо. Правові засади в галузі освіти були зафіксовані в Кодексі про народну освіту в УСРР (1922 р.), який декларував право національним меншинам, що мешкали в Україні, виховувати і навчати дітей рідною мовою.

Так, наприклад, стаття М. Левітана присвячена освіті серед національних меншин [17, с. 15-23]. Автор розкриває не тільки досягнення, а й труднощі, з якими зіткнулось керівництво народної освіти у процесі здійснення коренізації: розпорошеність малочисельних національних меншин (ассірійців, татар, білорусів); відсутність у більшості із них культурної спадщини з минулого на рідній мові; нестача коштів; недостатнє число кваліфікованих викладачів; русифікаторські настрої в значних колах національних меншин (євреїв, греків, молдаван, болгар). Розкриваючи стан і розвиток національної освіти у 1924–1926 рр., М. Левітан звертає увагу на необхідність підготовки кваліфікованих національних педагогічних кадрів, відсутність яких досить гостро відчувалася практично у всіх національних школах. Саме це спонукало органи влади створити мережу спеціальних навчальних закладів, курсів для підготовки вчителів для національних шкіл. Частково ця тема знайшла своє відображення в публікаціях 1920-х рр. [51, с. 25-26]. Але в них йшлося насамперед про практичні, нагальні завдання в означеній сфері.

Опубліковані праці свідчать, що труднощі з забезпеченням національних шкіл учителями були, але вони поглиблювалися і штучно, оскільки визначальним критерієм підбору кадрів для роботи в школі був класовий підхід, так зване соціальне походження вчителів та їх лояльність до радянської влади. Як зазначав Я. Ряппо, відбір викладачів для вищої школи був обмежений, здійснювався під наглядом партійних, профспілкових, комсомольських та інших організацій з врахуванням соціального походження [36, с.6]. При цьому, зазвичай, комплектування викладацького складу проходило за рахунок вихідців із робітників та селян.

А.Приходько у своїх статтях простежив зростання навчально-освітніх закладів в УСРР, включаючи заклади національних меншин. Характерно, що він прагнув тісно поєднати процес українізації з коренізацією національних меншин, відстоював думку, що українізація і коренізація можуть бути успішними і результативними за умови, коли вони будуть розвиватися разом. Як представник керівництва Наркомосу УСРР, органу, який безпосередньо відповідав за здійснення політики коренізації, А. Приходько стверджує, що партійно-державне керівництво республіки серйозно ставиться до створення системи освіти для національних меншин [26; 27]. Власне,

це відбивало розуміння тогочасним українським керівництвом Наркомосу УСРР проголошеної політики коренізації. Чільники Наркомосу УСРР стояли на позиціях збереження паритету національно-культурних інтересів як українського населення, так і національних меншин [1, с. 30].

У низці публікацій середини – другої половини 1920-х рр. простежується розширення мережі національних початкових шкіл, збільшення контингенту їх учнів. Вже на 1929 р. в УСРР діяло 10 506 українських шкіл, 1 342 російських, 2 тис. шкіл інших етнічних груп. Щоправда, щодо кількості національних шкіл та учнів у публікаціях побутувала розбіжність, що пояснюється, очевидно, тим, якими джерелами користувалися автори, наскільки вони були вірогідними. Якщо ж врахувати, що мали місце факти очолювання, приписок, намагання окремих авторів прикрасити стан справ, то ставлення до цих даних має бути критичним.

Автори публікацій визнавали, що створення системи шкільної освіти для етнічних груп настановувалося на низку серйозних труднощів об'єктивного та суб'єктивного характеру. Йдеться про відсутність шкільних приміщень, підручників, учительських кадрів, а також про занепокоєння органів влади досить сильним впливом релігійних громад та служителів культів [37, с. 91]. Цим питанням присвячені праці керівників НКО України 1920-х рр.: Г. Гринька, Я. Ряппо (заступник наркома освіти в 1921 – 1928 рр.) [33], О. Шумського (нарком освіти в 1925 – 1927 рр.), М. Скрипника (нарком освіти в 1927 – 1933 рр.) [38; 39; 40; 42; 43; 44]. Їх виступи, промови, доповіді, статті друкувалися у газетах, журналах, видавалися окремими брошурами, збірками і відбивали стан справ на різних ділянках роботи НКО УСРР у національно-культурному будівництві. Зміст праць свідчить, що ідея створення соціалістичної культури поділялася лідерами наркомату освіти. Водночас Г. Гринько, О. Шумський, М. Скрипник розуміли необхідність поширення рідної мови серед населення національних меншин, розвитку їх національно-культурних особливостей. Нарком освіти УСРР М. Скрипник опублікував понад 150 виступів, промов, статей, присвячених питанням культури, освіти, виховання. У них він наголошував на необхідності розвитку не тільки культури українського населення, а й усіх національних меншин, що проживали в республіці. В роботах М. Скрипника висвітлювалися не лише процеси українізації, а й питання культурного розвитку національних меншин. Зокрема, багато уваги М. Скрипник приділяв здійсненню коренізації російської національної меншини [43], хоча керівництво республіки офіційно не визнавало її такою.

Загалом у публікаціях 1920-х рр. робилися спроби дати оцінку тим чи іншим заходам радянської влади спрямованим на коренізацію освіти, проявлялося прагнення висвітлити як успіхи, так і труднощі здійснення цього процесу: наявність русифікаторських тенденцій, обмаль кадрів, невисокі темпи українізації вищої та професійної школи. Важливе науково-пізнавальне значення праць 1920-х рр., присвячених розвитку національної освіти етнічних груп в УСРР, полягає в тому, що вони показують реалізацію єдиної в республіці моделі освіти, яка разом з тим забезпечувала потреби національних меншостей в користуванні рідною мовою.

У суспільно-політичній літературі 1920-их рр. зроблені перші спроби висвітлення діяльності культурно-освітніх установ національних меншин [13, с. 25-29; 18, с. 88; 14, с. 60]. Зрозуміло, що автори зосереджували увагу переважно на позитивних моментах, прагнули показати специфіку культурного розвитку окремих наці-

ональних меншин. Так, у роботі з німецьким населенням на перше місце висувалась антирелігійна пропаганда, впровадження у навчальні і культурно-освітні заклади пріоритетів радянської системи освіти [30]. Автори робили спроби регіонального аналізу стану освіти серед німецького населення. Так, Ш. М. Ванярьський розглянув це питання в рамках Маріупольського округу [10, с. 258-262]. Проводилась робота щодо запобігання антисемітських проявів відносно єврейського населення та посилення мережі національних навчальних закладів.

Публікації 1920-х рр. з питань освіти і культури національних меншин проникнуті ідеєю класового і партійного підходу до роботи культурно-освітніх закладів, що мали стати кузницею ідеологічного виховання трудящих як будівників соціалізму. Ця думка була досить чітко окреслена наркомом освіти М. Скрипником. Він наголошував, що система народної освіти повинна охоплювати всі форми, шляхи і засоби виховання нової, здатної боротися за комунізм, людини. Цими засобами мали стати національні школи, клуби, бібліотеки, радіо, кіно, преса.

Отже, відповідно до офіційних документів партії та уряду пропагандистські публікації розглядали процеси коренізації національних меншин через призму "культурної революції", як важливої складової плану побудови соціалізму. У процесі "культурної революції" необхідно було замінити стару, так звану, буржуазну культуру новою, соціалістичною. Під кутом зору основного завдання "культурної революції" розглядалася робота установ освіти й культури національних меншин [15].

У процесі здійснення коренізації національних меншин в УСРР розгорнулася гостра дискусія навколо проблеми підготовки підручників і посібників для національних шкіл, що знайшло своє відображення в публікаціях 1920-х рр. Вони свідчать, що серед українських освітян не було єдиної думки щодо цього важливого питання. Одні стояли на позиціях повної уніфікації російської та української навчальної літератури, інші ж вважали за доцільне спиратися в їх підготовці на усталену національну традицію [17, с. 15-23; 45; 46].

У 1920-і рр. у місцевих періодичних виданнях з'явилася ціла низка публікацій, в яких містився значний фактичний матеріал про здійснення коренізації нацменшин в окремих регіонах УСРР [20].

Процеси коренізації національних меншин в УСРР знайшли часткове відображення в публікаціях з національної політики радянської влади. До них відносяться роботи, насамперед, партійно-радянських працівників: М. Демченка, Г. Мансурова, О. Полоцького, М. Попова, М. Скрипника, А. Хвилі та інших [19; 23; 24, с. 108; 41, с. 42-46; 47, с. 360; 52, с. 129]. Г. Мансуров у своїй праці, розкриваючи становище національної освіти до революції, підкреслює, що освіта всіх народів Російської імперії була підпорядкована великодержавній російській політиці, а з допомогою російської мови здійснювалося зросійщення представників усіх національностей. Водночас автор робить спроби розкрити причини, які призвели до проголошення більшовиками політики коренізації, розкриває становище освіти серед національних меншин в умовах здійснення цієї політики.

Для укорінення радянської влади серед національних меншин більшовицька партія використовувала газети, журнали, книжкову продукцію, що видавалася мовами цих меншин. Але у публікаціях 1920-х рр. автори головну увагу звертали, насамперед, на кількісні параметри становлення преси мовами національних меншин [20, с. 45-46; 48, с. 23-24; 12, с. 6-12]. При чому нерідко ці кількісні показники у різних авторів на один і

той же час не співпадають. Це стосується як кількості видань, так і кількості їхніх кореспондентів. Але за будь-яких умов газети та журнали етнічних громад перебували під постійним контролем партійно-радянських органів, які надавали відповідного спрямування друкованим засобом масової інформації та здійснювали контроль за його дотриманням. Одним з випробуваних методів партійного керівництва пресою були систематичні "огляди" газет і журналів, що видавалися мовами національних меншин, зльоти, збори та семінари їхніх робітничо-селянських кореспондентів. Своєрідним координуючим органом у цій сфері виступали журнали "Червона преса" та "Робсількор", які періодично публікували відповідні матеріали. У зв'язку з формуванням преси національних меншин частина тогочасних публікацій присвячувалася підготовці національних кадрів для газет та журналів, їх стану, особливостям роботи, необхідності забезпечення партійного керівництва робсількорівським рухом [49, с. 38-41; 50, с. 40; 25, с. 7-16].

Загалом в публікаціях 1920-их рр. з питань освіти та культури національних меншин домінували кількісні показники, зокрема, порівнювались кількість шкіл, учнів у них, гуртків художньої самодіяльності, газет мовами етнічних громад тощо. Водночас бракувало аналізу сутності цих процесів та їх якісних результатів [29, с. 260-262].

З середини 1920-х рр. почали виходити окремі наукові та науково-популярні розвідки етнографічного характеру, підготовка яких зумовлювалася діяльністю Етнографічної комісії ВУАН. Автори означених публікацій В. Баранніков, А. Гітлянський, А. Глинський, С. Епштейн, С. Ялі та інші, з одного боку, були безпосередньо причетні до роботи з національними меншинами, виявляли обізнаність з їх життям та побутом, а з іншого боку, намагались осмислити реальні процеси коренізації під кутом зору етнографічно-краєзнавчих досліджень [2; 53, с. 16; 16, с. 56; 54]. У 1928 р. Є. Рихлік опублікував у Бюлетені Етнографічної комісії ВУАН статтю, присвячену основним напрямкам науково-дослідної роботи науковців-етнографів серед національних меншостей [32, с. 1-8]. У 1930 р. він дав повідомлення про роботу Кабінету національних меншин [31, с. 39-41]. На жаль, в поодиноких наукових повідомленнях другої половини 1920-х рр. процеси коренізації національних меншин УСРР не знайшли свого достатнього висвітлення. Науковці звертали уваги насамперед на етнографічно-краєзнавчі аспекти життя та діяльності цих меншин.

Висвітлення політики коренізації національних меншин УСРР у суспільно-політичній літературі розпочалася у 1920-і рр., коли офіційна влада пропагувала її необхідність, а в суспільній думці формувалося загалом позитивне ставлення до здійснюваних заходів.

Провідне місце у пропаганді різних аспектів процесу коренізації належало партійним, державним, освітянським працівникам, безпосереднім учасникам реалізації політики, журналістам. Тому у 1920-і рр. переважна більшість публікацій, присвячених політиці і практиці коренізації національних меншин в УСРР, мала насамперед агітаційно-пропагандистський характер, а за своїм змістом перегукувалася з документами правлячої більшовицької партії та радянської держави. Щоправда, у другій половині 1920-х рр. з'явилися окремі наукові публікації, в яких робилися перші спроби здійснити оцінку тих змін, що відбувалися в середовищі національних меншин УСРР внаслідок політики коренізації. Домінування у 1920-і рр. популярно-пропагандистського підходу до висвітлення питань коренізації нацменшин в УСРР свідчило про відставання наукових досліджень від реальних процесів.

Публікації 1920-х рр. мають значний науковий інтерес не лише як джерела фактичного матеріалу, але і як перші спроби оцінки, осмислення та характеристики всіх тих змін і перетворень, що відбувалися в житті національних меншин УСРР. У них закладені підвалини для вивчення цілого комплексу питань, пов'язаних з практичним втіленням в життя політики коренізації, простежується прагнення відобразити її особливості і позитивні моменти.

Загалом література 1920-их рр., яка включає значний фактичний матеріал, дає змогу відтворити атмосферу, в якій відбувалося здійснення політики коренізації національних меншин в УСРР.

Серед питань, які ставилися і розглядалися насамперед в суспільно-політичній літературі варто назвати такі: тогочасне розуміння суті коренізації, її завдання, радянське національно-територіальне адміністрування, перетворення та зміни в різних сферах культурного життя національних меншин, зокрема створення закладів освіти національних меншин в УСРР, практика їх роботи, формування преси на мовах національних меншин тощо.

Характерною рисою публікацій того часу є прагнення показати досягнення у цій сфері життя суспільства, підтвердити правильність визначеного курсу. У суспільно-політичній літературі 1920-их рр. знайшли місце спроби висвітлення труднощів та перешкод на шляху коренізації, зокрема таких як нестача кваліфікованих викладачів, брак підручників для шкіл рідною мовою, слабка матеріальна база навчальних закладів та інше. Отже, публікації не лише несли в собі відповідну інформацію і певні оцінки, а мали і практичну спрямованість.

Загалом у 1920-і рр. здійснювалися лише перші кроки в узагальненні, нагромадженні і систематизації фактичного матеріалу, визначенні основних напрямків політики коренізації національних меншин в УСРР. Значна частина проблем була лише поставлена та позначена і продовжувала вимагати свого всебічного розгляду та обґрунтування. І хоча література 1920-х рр. не відрізняється повнотою висвітлення широкого кола питань тогочасних процесів у національній сфері і має цілу низку недоліків, вона, безумовно, зберігає своє значення для вивчення історії політики коренізації національних меншин УСРР.

Список використаних джерел:

1. Андрианов А. По ленинскому пути в национальном строительстве на Советской Украине / А. Андрианов // Революция и национальности. – 1930. – № 8-9.
2. Баранніков В. Українські цигани / В. Баранніков // Збірник нацменознавства. – 1921. – Вип. 2.
3. Буценко А. Господарське й культурне будівництво серед нацменшостей УСРР / А. Буценко // Радянська Україна. – 1928. – № 10-11.
4. Буценко А. Про радбудівництво серед національних меншин УСРР / А. Буценко // Стенографический отчет IV сессии X созыва ВУЦИК. – Х., 1928.
5. Буценко А. Національні меншості України / А. Буценко // Більшовик України. – 1928. – № 12.
6. Буценко А. Работа среди национальных меньшинств на Украине / А. Буценко // Советское строительство. – 1927. – №1.
7. Буценко А. Радянське будівництво серед національних меншостей УСРР / А. Буценко. – Х., 1928.
8. Буценко А. Радянське будівництво та нацмени на Україні / А. Буценко. – Ч. 4. – Х.: Держвидав України, 1925.
9. Буценко А. Советское строительство и нацменьшинства на Украине / А. Буценко. – Х., 1926.
10. Ванярьський Ш.М. Освітня справа в німецьких колоніях Маріупольської округи / Ш. М. Ванярьський // Шлях освіти. – 1924. – № 10.
11. В. С. О переборах сельсоветов в районах нацменьшинств / В. С. // Известия ЦК КП(б)У. – 1927. – № 3.
12. Газета й книжка України за рік // Червона преса. – 1927. – № 2.
13. Гамалов С. Очередные задачи культурного строительства среди нацмен / С. Гамалов // Пути коммунистического просвещения. – 1927. – № 5-6.
14. Голуб Ф. ЛКСМУ в культурно-національному будівництві / Ф. Голуб. – Х.: Держвидав України, 1929.
15. Завдання культурної революції й національно-культурного будівництва на Україні: Матеріали для доповідачів, керівників агітколлективів та груп агітаторів / . – К.: Округовий комітет КП(б)У, 1928.

16. Епштейн С. По еврейских колониях / С. Епштейн. – Полтава, 1929.
17. Левітан М. Освіта національних меншостей / М. Левітан // Шлях освіти. – 1927. – № 10.
18. Макогон А. Політосвітня робота серед нацменшостей на селі / А. Макогон. – Х.: Держвидав України, 1927.
19. Мансуров Г. За культурное строительство национальностей / Г. Мансуров. – М., 1927.
20. Мюллер А. Газети нацменшостей України / А. Мюллер // Червона преса. – 1925. – № 2.
21. Перевыборы сельсоветов (по польским, немецким та еврейским сільрадам) // Известия ЦК КП(б)У. – 1927. – №3.
22. Перепідготовка серед національних меншин // Народний вчитель. – 1925. – 28 липня.
23. Полоцький О. Культурна п'ятирічка України / О. Полоцький. – Х., 1929.
24. Попов М.М. Національна політика Радянської влади / М. М. Попов. – Х.: Держвидав України, 1925.
25. Посилити керівництво робітниками-нацменами // Робіткор. – 1929. – № 15.
26. Приходько А. Культурне будівництво на Україні (за 1925/26 – 1926/27 рр.) / А. Приходько. – Х., 1927.
27. Приходько А. Українізація народної освіти / А. Приходько // Комуністична освіта. – 1927. – № 10.
28. Проблемы районирования на Украине / Под ред. А. И. Буценко. – Х., 1926.
29. Про культосвітню роботу серед нацменшостей // Шлях освіти. – 1926. – № 6-7.
30. Просвещение среди немцев // Радянська школа. – 1925. – № 2.
31. Рихлік Є. Кабінет нацмен / Є. Рихлік // Вісті ВУАН. – 1930. – № 2.
32. Рихлік Є. Науково-дослідницька праця серед національних меншостей / Є. Рихлік // Бюлетень Етнографічної комісії ВУАН. – 1928. – № 10.
33. Ряппо Я. Народна освіта на Україні за 10 років революції / Я. Ряппо. – Х., 1927.
34. Ряппо Я. Народное образование и национальный вопрос на Украине / Я. Ряппо // Вестник Одесского губотдела народного образования. – 1920. – № 5.
35. Ряппо Я. Очередные задачи народного просвещения / Я. Ряппо // Радянська школа. – 1927. – № 4-5.
36. Ряппо Я. Профессиональная школа вместо общеобразовательной словесной школы / Я. Ряппо // Путь просвещения. – 1924. – № 1.
37. Ряппо Я. Система народної освіти на Україні: соціальне виховання, професійна освіта й наука / Я. Ряппо. – Х., 1926.
38. Ряппо Я. Система народного просвещения Украины. Сб. материалов, статей и докладов / Я. Ряппо. – Х., 1925.
39. Ряппо Я. Школьное строительство на селе / Я. Ряппо // Путь просвещения. – 1924. – № 2.
40. Ряппо Я. Що дала Жовтнева революція в галузі освіти на Україні / Я. Ряппо. – Х., 1928.
41. Скрипник М.О. Дев'ять років національної політики на Україні / М. О. Скрипник // Агітатор. – 1926. – № 21.
42. Скрипник М. До теорії боротьби двох культур / М. Скрипник. – Х., 1928.
43. Скрипник М. Національні перетинки: теоретична і політична боротьба на терені національного питання в УРСР у сучасний момент реконструктивної доби: Доповідь і прикінцеве слово на кафедрі національного питання УІМЛ 14 і 18 грудня 1929 року. і додаток: Дискусія по доповіді / М. Скрипник. – Х., 1930.
44. Скрипник М. Нові лінії в національно-культурному будівництві / М. Скрипник. – Х., 1930.
45. Скрипник М. Основні завдання культурного будівництва за доби соціалістичної реконструкції країни / М. Скрипник. – Х., 1929.
46. Скрипник М. Підручник, як знаряддя комуністичного виховання / М. Скрипник // Підручник у школі соцвиху: Матер. Всеукр. конф., Харків, 1.XII. 1930 р. / Упоряд. Т. Пасіка: – Х., 1931.
47. Скрипник М.О. Статті й промови в справі національного будівництва / М. О. Скрипник. – Т. 2. – Ч. 1. – Б. м.: Держвидав України, 1929.
48. Теодор І. Преса нацменшостей: (Тиражі газет і журналів) / І. Теодор // Червона преса. – 1925. – № 8.
49. Тільман І. Більше уваги до сількорів нацменшостей / І. Тільман // Червона преса. – 1925. – № 9.
50. Ткачук І. Національно-культурне будівництво на Україні та завдання робіткорів / І. Ткачук. – Х.: Пролетарій, 1929.
51. Хайт М. Перепідготовка учителів національних меншинств / М. Хайт // Наша школа. – 1924. – №4-5.
52. Хвыля А. Национальный вопрос на Украине / А. Хвыля. – Х.: Госиздат Украины, 1926.
53. Ялі С. Краснзнавча робота серед національних меншин / С. Ялі // Краснзнавство. – 1927. – № 1.
54. Ялі С. Краснзнавство та національні меншості на Україні / С. Ялі // Вісті ВУЦВК. – 1927. – 19 червня.

References

1. ANDRIANOV, A. (1930) Po leninskomu puti v natsionalnom stroitelstve na Sovetskoj Ukraine. *Revolutsii i natsionalnosti*. 8-9.
2. BARANNIKOV, V. (1921) Ukrainski tsygany. *Zbirnik nazmenoznavstva*. 2.
3. BUTSENKO, A. (1928) Gospodarske i kulturne budivnistvo sered natsmenshchostei USSR. *Radianska Ukraina*. 10-11.
4. BUTSENKO, A. (1928) Pro radbudivnistvo sered natsionalnich menshin USSR. In: *Stenograficheskij otchet IV sessii X sozyva VUTsIK*.
5. BUTSENKO, A. (1928) Natsionalni menshchosti Ukrainy. *Bilshchovyk Ukrainy*. 12.
6. BUTSENKO, A. (1927) Rabota sredi natsionalnykh menshinstv na Ukraine. *Sovetskoe stroitelstvo*. 1.
7. BUTSENKO, A. (1928) *Radianske budivnistvo sered natsionalnykh menshchostei USSR*. Kharkiv.
8. BUTSENKO, A. (1925) *Radianske budivnistvo ta natsmeni na Ukraini*. Vol. 4. Kharkiv: Derzhvydav Ukrainy.
9. BUTSENKO, A. (1926) *Sovetskoe stroitelstvo i natsmenshinstva na Ukraini*. Kharkiv.
10. VANYARSKII, Sh. M. (1924) Osvitnia sprava v nimetskykh koloniyakh Mariupolskoi okrug. *Shliakh osvity*. 10.
11. V. S. (1927) O perevyborach selsovetov v rajonakh natsmenshinstv. *Izvestiya TsK KP(b)U*. 3.
12. Gazeta i knyzhka Ukrainy za rik (1927). *Chervona presa*. 2.
13. GAMALOV, S. (1927) Ocherednye zadachi kul'tprosvetstroitelstva sredi natsmen. *Puti kommunisticheskogo prosvescheniya*. 5-6.
14. GOLUB, F. (1929) *LKSMU v kulturno-natsionalnomu budivnytstvi*. Kharkiv: Derzhvydav Ukrainy.
15. Zavdannia kulturnoi revoliutsii i natsionalno-kulturnoho budivnytstva na Ukraini: Materialy dlia dopovidachiv, kerivnykh ahitkoletyviv ta hrup ahitoriv (1928). Kyiv: Okruhovyi komitet KP(b)U.
16. EPSCHTEIN, S. (1929) *Po yevreiskikh koloniyakh*. Poltava.
17. LEVITAN, M. (1927) Osvita natsionalnykh menshchostei. *Shliakh osvity*. 10.
18. MAKOGON, A. (1927) *Politosvitnia robota sered natsmenshchostei na seli*. Kharkiv: Derzhvydav Ukrainy.
19. MANSUROV, G. (1927) *Za kulturnoe stroitelstvo natsionalnostei*. Moskov.
20. MULLER, A. (1925) Gazety natsmenshchostei Ukrainy. *Chervona presa*. 2.
21. Perevybory selsovetov (po polskym, nimetskykh ta yevreiskym silradam) (1927). *Izvestiya TsK KP(b)U*. 3.
22. Perepidgotovka sered natsionalnykh menshin (1925). *Narodnyi vchytel*. 28 July.
23. POLOTSKYI, O. (1929) *Kulturna piatyrychka Ukrainy*. Kharkiv.
24. POPOV, M. M. (1925) *Natsionalna polityka radianskoi vlyady*. Kharkiv: Derzhvydav Ukrainy.
25. Poslyty kerivnistvo robsilkoramy-natsmenamy (1929). *Robsilkor*. 15.
26. PRIKHODKO, A. (1927) *Kulturne budivnistvo na Ukraini (za 1925/26 – 1926/27)*. Kharkiv.
27. PRIKHODKO, A. (1927) Ukrainizatsiia narodnoi osvity. *Komunistychna osvita*. 10.
28. BUTSENKO, A. I. (ed.) (1926) *Problemy rajonirovaniya na Ukraini*. Kharkiv.
29. Pro kultosvitniu robotu sered natsmenshchostei (1926). *Shliakh osvity*. 6-7.
30. Prosveschenie sredi nemtsev (1925). *Radianska shkola*. 2.
31. RYKHLIK, Ye. (1930) Kabinet natsmen. *Visti VUAN*. 2.
32. Rykhlik, Ye. (1928) Naukovo-doslidnycha pratsia sered natsionalnykh menshchostei. *Buletyn Etnohrafichnoi komisii VUAN*. 10.
33. RIAPPO, Ya. (1927) *Narodna osvita na Ukraini za 10 rokiv revoliutsii*. Kharkiv.
34. RIAPPO, Ya. (1920) Narodnoe obrazovanie i natsionalnyj vopros na Ukraini. *Vestnik Odesskogo gubernskogo narodnogo obrazovaniya*. 5.
35. RIAPPO, Ya. (1927) Ocherednye zadachi narodnogo prosvescheniya. *Radianska shkola*. 4-5.
36. RIAPPO, Ya. (1924) Professionalnaya shkola vmesto obsheobrazovatel'noj slovesnoj shkoly. *Put' prosvescheniya*. 1.
37. RIAPPO, Ya. (1926) *Systema narodnoi osvity na Ukraini: sotsialne vykhovannia, profesiina osvita i nauka*. Kharkiv.
38. RIAPPO, Ya. (1925) *Sistema narodnogo prosvescheniya Ukrainy. Sbornik materialov, statej i dokladov*. Khar'kov.
39. RIAPPO, Ya. (1924) Shkolnoe stroitelstvo na sele. *Put' prosvescheniya*. 2.
40. RIAPPO, Ya. (1928) *Shcho dala Zhovtneva revoliutsiia v galuzi osvity na Ukraini*. Kharkiv.
41. SKRYPNYK, M. O. (1926) Deviat rokiv natsionalnoi polityky na Ukraini. *Ahitor*. 21.
42. SKRYPNYK, M. (1928) *Do teorii borotby dvokh kultur*. Kharkiv.
43. SKRYPNYK, M. (1930) *Natsionalni peretynyky: teoretychna i politychna borotba na tereni natsionalnogo pytannia v URSR u suchasnyi moment rekonstruktyvnoi doby: Dopovid i prykintseve slovo na kafedri natsionalnogo pytannia UIML 14 i 18 hrudnia 1929 roku. i dodatok: Diskusiia po dopovidi*. Kharkiv.
44. SKRYPNYK, M. (1930) *Novi linii v natsionalno-kulturnomu budivnytstvi*. Kharkiv.
45. SKRYPNYK, M. (1929) *Osnovni zavdannia kulturnoho budivnytstva za doby sotsialistichnoi rekonstruktsii krainy*. Kharkiv.
46. SKRYPNYK, M. (1931) *Pidruchnyk yak znariaddia komunistychnoho vykhovannia*. In: Pasika, T. (ed.) *Pidruchnyk u shkoli sotsyzkhu: Materialy Vseukrainskoi konferentsii, Kharkiv, 1.XII.1930 r.* Kharkiv.
47. SKRYPNYK, M. O. (1929) *Statti i promovy v spravi natsionalnogo budivnytstva*. Vol. 2 (1). [s. l.]: Derzhvydav Ukrainy.
48. TEODOR, I. (1925) *Presa natsmenshchostei: (Tyrazhi gazet i zhurnaliv)*. *Chervona presa*. 8.
49. TILMAN, I. (1925) *Bilsche uvagi do silkoriv nazmenshchostei*. *Chervona presa*. 9.
50. TKACHUK, I. (1929) *Natsionalno-kulturne budivnistvo na Ukraini ta zavdannia robsilkoriv*. Kharkiv: Proletarii.
51. KHAIT, M. (1924) *Perepidgotovka uchitelej natsionalnykh menshinstv. Nascha shkola*. 4-5.
52. KHVYLYA, A. (1926) *Natsionalnyj vopros na Ukraini*. Khar'kov: Gosizdat Ukrainy.
53. YALI, S. (1927) *Kraieznachna robota sered natsionalnykh menshin. Kraieznachstvo*. 1.
54. YALI, S. (1927) *Kraieznachstvo ta natsionalni menshchosti na Ukraini. Visti VUTSVK*. 19 June.

Надійшла до редколегії 23.04.17

V. Kolesnyk, Dr. habil. (History), prof.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SOCIO-POLITICAL LITERATURE OF THE 1920'S ON THE "KORENIZATION" OF NATIONAL MINORITIES IN THE UKRAINIAN SSR

The article analyses the process, how the socio-political literature of the 1920s presented the Bolshevik policy of so-called "korenization" (supporting development of indigenous cultures) of national communities on the territory of the Ukrainian SSR. The Bolsheviks skillfully made use of national, ethnic, linguistic and cultural factors for their authority's consolidation and gaining support among all national communities of the USSR, including ethnic minorities in particular Soviet republics. In the socio-political literature of the 1920's both goals of that policy and its practical implementation were propagated. Even the party's and state's leaders could be authors of publications on this subject, together with officials directly implementing above mentioned policy, members of the People's Commissariat for Education of the Ukrainian SSR, and publicists. The publications were based on Marxist ideology and on party programme and other documents of the Bolshevik Party related to the national question. At the same time, those documents contained materials illustrating the practice of "korenization" policy, including so-called "Soviet construction" among national minorities, national-territorial administration, creation of national, cultural-educational institutions, elimination of illiteracy among ethnic groups and minorities, activity of "village (cultural) houses", reading-houses, clubs and libraries, as well as publication of newspapers and magazines in the languages of national minorities, preparation of national cadres, and, finally, successes and difficulties of "korenization". However, the socio-political literature considered the temporary "national-cultural autonomy" of national minorities through the prism of the "cultural revolution", treating such policy as an important component of the plan for building socialism.

Key words: korenization, national minorities, national communities, social and political literature, Ukrainian SSR.